

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonédia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
lectorii.

Nr. 6.

Brasiovu 15. Martiu 1874.

Anulu VII.

Sumariu: Anarchi'a si corruptiunea pressei nemtiesci. Press'a magiara. Press'a daco-romana. — Propagarea de ura natio-
nale prin B. Orbán. — Colectiune de diplome istorice transilvane. (Urmare.) — Procesu verbale — Publicarea baniloru incursi
Bibliografia.

Anarchi'a si corruptiunea pressei nemtiesci. Press'a magiara. Press'a daco-romana.

Aceia carii cunosc rigórea lezei unguene de
pressa dein an. 1848, inarmata cu cautuni mari in
bani si cu pedepse infricosiate, isi voru explica greu
anarchi'a, desfreulu, impudenti'a (nerusnarea), lips'a de
ori-ce buna cuvenintia, corruptiunea si demoralisa-
tiunea ce domina celu pucinu in diumetate deintre
diariele câte se publica mai alesu dela 1867 incóce
in Ungari'a. Manier'a de a scrie in limbajulu sclav-
viloru dein dilele lui Sulla, in alu suburbielor in-
fectate dein Pesteá, in tonulu populatiunei semibar-
bare de pre campiile Ungariei cunoscute sub nume
de pusta, steppa, desertu, au inceputu a seduce si
pe unii romani, cá se imite si ei acea maniera des-
frenata si brutale. Dara sententi'a marelui Buffon va
romanea adeveru eternu: Stilulu este omulu.
Adessea dein lectur'a unei carti, séu dein una serie
de articlii originali (nu plagiatu) poti petrunde la
modulu cugetarei si la motivele secrete, pentru care
a scrisu cutare omu asia si nu altumentrea. De
multe ori se reflecta partea strinsu morale a indivi-
dului in câteva pagine, passage, aliniate, in cátu ti
se pare cá'lu vedi de inaintea ta.

Déca despre individuu se póte dice, cá stilulu
este omulu, apoi de a cea pressa periodica ce'si are
publiculu seu stabile si se sustiene in cursu de mai
multi ani, se póte affirma cu acelasi dreptu: Press'a
este publiculu. Intre nutrementulu spirituale si celu
fisticu sunt mari analogii. Fia-care omu liberu in
actiunile sale, mananca si bé aceea ce'i place lui,
bucate care corespondu naturei sale, precumu si bu-

cate si beature, cu care l'a dedatu cineva de micu.
Dara in casulu dein urma se intempla de multe ori,
cá cineva se deda si cu bucate si beaturi fórté stri-
cacióse, cumu si cu tabacu, cu afionu (opium), cu
hasis (beutura betiva, facuta dein canepa verde), cu
arsenicu. Asia este si cu lectur'a. Inventiunea artei
tipografice nu se póte pretiui cu totu aurulu si cu
tóte pietrile nestimate dein lume; dara ce este mai
necessariu decâtu aerulu, ap'a, foculu, si cu tóte ace-
stea, ele inca facu intre unele inpregiurari ómeniloru
si animaleloru rele mari. Asia face si tipariulu, mai
virtosu candu apuca pe manile unoru ómeni de spi-
ritu si de cultura scientifica, inse moralicesce cor-
rupti, séu ceea ce este totu una, candu tipariulu de-
vene instrumentu, séu alu despotismului, séu alu a-
narchiei.

Dela inventiunea tipariului si pâna in secolulu
nostru, pentru infrenarea scrieriloru immorali si cor-
rumpatórie, cumu si a celoru revolutionarie, s'au in-
trodusu censur'a cea mai severa si pedepse aspre
pâna la pierderea capului si la confiscarea averiloru.
Mai tardiu s'a delaturatu censur'a preventiva, dara
i s'au substituitu legi draconice de pressa, avertisse-
mente despotice, care adessea era date mai multu
dein mancarime de a tortura pe scriptori, dein truffa
si brutalitate politiéna, dein ura de partita, ura natio-
nale, séu ura religiósá. Cu legile de pressa era in-
preunate confiscari de carti si diarie, processele de
pressa, si éra si pedepse in bani si in libertate, éra
dein partea archiereiloru circularie afurisitórie, ana-
theme, candu mai mici, candu mai mari, adessea po-
runci date pe cale strictu secreta, cá cutare carte,
cutare scriere se nu cutedia a o cumpara si citi nici-
unu credentiosu. S'au vediutu si tipografii privile-
giate, cu dreptu exclusivu de a se tipari, anume carti
religióse si carti scolastice numai in acelea; éra intre
archierei au fostu si de aceia, carii au mersu mai
departe, pretendiendu, cá ori-re tiparescu celi de a-
ceeasi confessiune cu densii, fia lucru religiosu, fia
profanu, fia filosofia, ori nesce colectiuni de anecdote,
se éssa numai in tipografiile auctoritate si benecu-
ventate de ei. S'a ingrigitu totu odata, cá se invetie
carte ómeni cátu se póte mai pucini, éra pentru cei
carii invetiara, s'au tiparitu carti ascetice, plene de
nu sciu ce invetiaturi transcendentali, de poesii mo-

*) Cuventulu Pressa, deriv. dela verbulu latin. premo,
pressi, pressum, rom. apasu, stringu, tescnescu, storcu, premu, i,
eme, este adoptatu in mai multe limbi europene. In unele dein
acelea press'a semnifica in sensu mai largu ori ce tésucu séu stor-
catoriu, torculariu (lat. Torcular, is), in sensu mai strinsu, tésucu
de tiparitu; de aici in sensu applicatu Pressa semnifica ori-ce
scriere se tiparesce in tipografia; éra dela unu tempu incóce.
Press'a este sinonimu cu diaristic'a. cu publicitatea, a-
deca cu acea parte a literaturii periodice, care se propaga ra-
pede, in cercuri intense, si in mai multe classi ala societatii
omenesci. La loculu acesta vorbimu numai de press'a luata in
sensulu dein urma.

nastice, neintielesse de nimeni pe lume. Acestu obscurantismu apoi intunecá, tempea. hebeucea spiritulu omenescu, omorindu in elu elasticitatea lasata lui dela Dumnedieu si dela natura. Dara lucru cu totulu strainu! In acelu intunerecu egipténu adeverat'a moralitate nu numai cá nu castigá nimicu, ci dein contra, ómenii se facea si mai blastemati, deliectele si crimele se inmultia in proportiuni spaimantatórie, ceea ce s'a comprobatu de ajunsu in mai multe tieri, la popóra mari si mici, in mii de casuri. Cu cátu rigórea ti se pareá cá este mai mare, cu atátu se committea crime si deliecte mai infricosiate si mai multe. Vedi datele statistice comparative dein Itali'a, Hispani'a, Austri'a, Ungari'a; vedi si Greci'a, cu insulele grecesci, partea Turciei locuita de popóra slavice, cu vendett'a de mórte pentru mórte; asemenea Poloni'a si parte mare a Rusiei. In tóte acestea tieri moralitatea publica si privata a fostu si mai este compromissa mai greu decâtu in altele, si in acea proportiune, in care press'a e ferecata cu lanturi mai gróse. Moralitatea suferé mai multu séu mai pucinu, si in celelalte tieri nenumite aici; inse dein studiele comparative facute in tempurile nóstre esse luminatu, cá de ex. in Angli'a, in Belgiu, in Hollandi'a, in Helveti'a, in Saxoni'a, in care tieri domina libertatea pressei, relative mai de multu, si anume in Angli'a dein secululu trecutú, moralitatea s'a corresu si se corregé in proportiunea in care castiga libertatea pressei. Este adeveratu, cá la acea corregere au mai concursu si alte inpregiurari, alti factori, precumu au fostu si sunt nobilitarea educatiunei in familia, in casa, inmultirea scóleloru, nutritrea simtiementeloru religióse pure si sublimi, neadulterate prin bigotteria si fanaticismu, legislatiune luminata; cu tóte acestea, nu avemu in catrau, cauta se recunóscemu, cá chiaru acelea midiolóce corrective ale omului pe acestu pamentu se ajuta si isi potu ajunge scopulu numai prin cuventulu liberu, prin pressa, care face, cá ómenii fóra a se misca dein locu, ci siediendu, cumu amu dice la mésa, se se intieléga intre se-ne dein punctele cele mai departate ale pamentului.

In fine popórale au vediutu dein experientia indelunga, cá déca censur'a preventiva era unu tutoratu tiranicu si umilitoriu, apoi legile de pressa cu mesurile loru repressive si cu pedepsele cele brutali, demne de corporalii si sergentii dein vechime, sunt si mai periculóse pentru desvoltarea facultatiloru omului, pentru libertate si moralitate; au recunoscutu inse si acelu adeveru, cá excesse, deliecte si in óresi-care casuri chiaru crime se potu committe si prin pressa. Acestu reu trebue corresu, inse cumu? Pe duoe cali, adeca: deliectele si crimele commisse prin pressa se fia tractate dupa §§-ii codicelui penale, cá ori-care alte, commisse in altu modu; mai departe, plagele infpte cuiva prin pressa, se se vindece totu prin trens'a, adeca scotiendu cuiu prin cuiu; cu alte cu-

vente, assertiuni false, date publicitatiei de unulu, se le refrunte celalaltu prin argumente tari si clare; minciunile se se demasce si se fia date de rusfne, calumniatorii se fia inferati prin publicarea de probe juridice convingatórie, éra nu numai prin frase sunatórie cá ól'a góla de arama; conspiratiunile in contra libertatiloru publice se fia trase la lumin'a dilei, inse éراسi totu numai cu probe convingatórie, éra nu prin fictiuni si denuntiatiuni infame; in fine honórea individului innocente se fia restaurata in strinsulu intielesu alu cuventului, éra pe lovitoriulu in honóre press'a se'lu ridice pe scen'a de prostitutiune, cu tabell'a infamiei de gútu.

Libertatea pressei intielésa si realisata in modulu ací aieptatu, a produsu si produce in adeveru fructe salutarie in tóte tierile, in care ea se presenta la publicu cu aceste calitati. Numai sub aceste conditiuni póte ea se merite prea honorificulu nume de a siesea potere européna si in genere de potere mare (grande puissance, Grossmacht), éra altu-mentrea nu.

Acestea criterie ale adeveratei libertati de pressa ne inpingu la intrebarea, cá pàna la ce gradu press'a dein Ungari'a, Transilvani'a, Romani'a correspunde in dilele nóstre sublimelui seu scopu.

Ungari'a propria, cá tíera cu territoriu relative multu mai intensu, cu capitala destulu de mare si cu mai multe cetati de a duo'a mana, este representata prin publicitate mai mare decâtu celelalte duoe tieri ací numite; de aceea se si incepemu cu examinarea pressei unguene, si inca asta-data mai multu numai dein punctu-de vedere morale, carele intre ori-ce inpregiurari trebue se ocupe loculu antaiu. Ací inse ne-a dispensatu de studiu fatigatoriu, intre altii, unulu dein barbatii contemporani, deintre cei mai renumiti ai Ungariei, de nationalitate magiaru, dein clasa aristocratiei inalte. Acelu barbatu este comitele Melchioru Lonyai, omu trecutú de ani cincidici, fostu mai multi ani publicistu, fostu ministru, anume si ministru primariu, carele adeca avuse fondulu de dispositiune in manile sale, prin urmare scie fórte bene, la cine si cumu l'a impartitu. Acestea inpregiurari ne facu se recunóscemu pe c. Lonyai de auctoritate in totu respectulu competente in materi'a de facia. Lonyai inse, intemeliatu pe experientiele si pe tóte informatiunile sale, acusa, judeca si condamna press'a dein Ungari'a si Austri'a in expressiuni atátu de aspre si necrutiatórie, precumu inainte de acestea abia le vedeai in diariile si scrierile straine, inemice declarate ale Ungariei. Confessiune fórte dorerósa, dein nefericire inse fórte adeverata.

„Pressa venale, care adeca 'si vende pe bani convictiunile sale, vende interesele publice, este cea mai mare corumpetória a moralitatiei publice, si lucra spre a pierde tíer'a. Candu cetatienii liberi ai Athenei n'au mai ascultatú oratiunile curagióse ale lui Demosthene, ci s'au uitatu in gurile intrigantiloru insielatori (Sycophontae), platiti cu aurulu regelui Fi-

lipu, atunci s'a finitu cu er'a cea gloriósa a Greciei si cu libertatea grecilor.“

„Ori-unde poti se corrumpi press'a cu bani, opiniunea publica inca o poti seduce usioru*). Éra opiniunea publica sedusa, in tieri libere, unde guberniulu, legislatiunea si auctoritatile publice sunt emanatiuni ale opiniunei publice, póte inpinge usioru politic'a terei pe calea perirei. Pentrucá se probamu acésta, nu e de lipsa a cita exemple dein anticitatea classica, ci se ne marginimu la celu mai de aprópe trecutu, se luamu in consideratiune esperienti'a fiórósa ce s'a facutu in vecin'a Viena asupra influentiei ce avù press'a ei cea corruptibile. Talerii prussaci au strabatutu cu sutele de mii in redactiunile dela Vien'a si au gonitu de acolo napoleonii francesci. Urmarea fu, cá tóte diariile dein Vien'a in midiuloculu crisei celei mari europene, in care póte fi cá se aruncara sortile si asupra venitoriului nostru, nu au cautatu, care sunt interesele monarchiei austro-unguresci, ci aceea ce este in interessulu Germaniei. Sub pressiunea acelei „opiniuni publice“ (produse de miliónele prussaciloru) a statu si regimulu, pentrucá senatulul imperiale si una parte a poporului a fostu influentiata de pressa. Intrarea, immigratiunea redactoriloru prussaci si a taleriloru dein Prussia in Austria si Ungaria este unulu dein acelea instrumente, de care se folosesce diplomati'a prussaca in monarchi'a nóstra, cá si pe airea, spre a trage tieri straine in interessulu seu, séu spre a le paralisá poterile. Totu asia de terribili au fostu efectele pressei dein Vien'a, corupte cu sume mari, in epoc'a cutremurului, a catastrofei finantiale. Ori-câte consortiuri si societati s'au infientiatu, tóte au inplutu pungile diarieloru dein Vien'a, care apoi laudá intreprinderile; diariile au fostu lipitorile (sangvisugae, hirudines, Blutegel) sugatórie de sangele societatiiloru de actionari; ori-ce articlu, anuntiu, reclama se platea focu de scumpu; éra pe consortiurile séu pe intreprindietorii carii nu platea câtu le cerea diaristii, ii tavalea prin tóte noróiele, si nu se astemperá, pàna ce nu le trantea la pamentu; dein contra, pe altele, intreprense de cei mai mari cearlatani, fòra caracteru si fòra nici-unu capitalu, le laudá in modulu celu mai rerusínatu. Lucrulu ajunsese pàna la atàta, in câtu si proprietarii diarieloru celor mai miserabili dein Vien'a se ingantá si laudá, cá ei inca au castigatu dieci de mii. Consecentiele acestei coruptiuni a pressei au fostu bancrotulu (fallimentulu) generale, care veni preste Vien'a, si care nu a crutiatu nici pe Ungaria. Corruptiunea pressei s'a intensu asupra societatiei si mai virtosu asupra cercuriloru politice. Speculantii

*) Mai alesu déca pe langa bani dati si luati in sumne mari, mai in pune publicului, poporului si plebei ignorante inca si auctoritatea vreunei persóne de rangu inaltu, cumu principe, gubernatoriu, comandante supremu, ministru, mitropolitu, séu altu archiereu de auctoritate orbitória. In asemenea casuri mergu tóte cá in Abder'a cea fabulósa a eliniloru, pàna candu se sparge cetate si statu, si locuitorii iau lumea in capu.

dein senatulul imperiale facea politica pe bani. Histori'a calei ferate galitiane se póte compara prea bene cu histori'a calei ferate orientale dein Ungaria.*)

Corruptibilitatea pressei este una specie de calbédia, de care e fòrte greu se aperi diaristic'a dein Ungaria. Exemplele dein Vien'a sunt fòrte aprópe. Bancele dela Vien'a nici cá 'si mai potu face idea despre vreó diaristica honesta, necorruptibile. Dara si bancele, si directiunile caliloru ferate dein Buda-Pestea isi stergu sudórea de pe frunte, candu stau se'ti arate miile platite la diarie. Nu este aici vorba despre simplele anuntiiuri, de publicatiuni, care costa celu multu câteva sute de fiorini, si pe care diaristii sunt in dreptu de a le lua, ci este vorba de acelea mii si dieci de mii, care li se numera, séu pe care le ceru diaristii, pentru cá se'ti laude intreprinderea etc.“

Tóte revelatiuniile rusínatórie, inse prea adeverate, facute pàna acilea, se intielegu numai despre diariile scrise in limb'a nemtiésca, in Cislaitani'a si in Ungaria, mai alesu in cele duoe capitale. Acuma trecemu la press'a magiara. Despre acésta se dice intre altele:

Diaristii magiari pàna acilea n'au prea exercitatu acésta profesiune a taliatoriloru de pungii. Intre diaristii magiari sunt multi ómeni de omenia. Preste acésta, speculantii si bursarii nu prea au placere a mitúf diarie magiare, pentru-cá magiarii nu frequenta bursele. Bancele 'si aducu a mente de diariile magiare numai atunci, candu au se influentiedie asupra honorabilei camere a deputatiiloru in interessulu vreunei intreprinderi de specula. Acésta se intempla pe fia-care anu de câte-va ori; pentru casurile acestea inse nu avemu pàna acuma criteriu generale despre portarea pressei magiare.***) Atàta inse remane adeveru, cá apararea diaristiceii magiare de coruptiune, conservarea renumelui si a honórei aceleia este unu interessu vitale alu magiariloru, dela care depende moralitatea natiunei. De va apuca diaristic'a magiara pe acestu rapedísiu (decliviu, pe munte de vale), nu se va oprí pàna in abissu. Omulu pe care'lu poti corrumpe odata cu bani, pe acela'lu vei potea campara si a duo'a óra. Celu ce primesce banulu sub unu pretextu séu altulu, totu-deauna va afla pretexte, cá se'si imple pung'a de nou. Celu care si-a vendutu pén'a la unulu séu la altulu, dein un'a

*) Pre candu ne aflámu la senatulul imperiale in a.1864, decurse in audiulu nostru tergulu intre consortiulu Klein si intro „Presse.“ Proprietarii acesteia cerea douedfeci de mii florini v. austr., pentru cá se laude nu intreprinderea in se ne, ci numai pe consortiulu Klein, si se'lu recomande cá se castige elu constructiunea calei fer. gallitiane, éra consortiulu ii inbiiese cu 15 mii; ceia inse insistara la 20 mii, pe care le-au si castigatu. De acestea sunt sute de exemple.

**) Adeca sunt cunoscutu numai unele dein ele, care au luat bani cu miile si diecile de mii, mai virtosu in casuri, candu s'au proiectatu alte si alte linii de cali ferate. Pentru cá se affi adeverulu, ai avea se cercetedu cu de a meruntulu cartile de gestiune (Geschäftsbücher) ale acelor consortiuri.

séu alta cauza, totu asia va intra la tocméla cu altii in alte cause. Candu ar ajunge press'a magiara cá se fia corruptibile, séu prin bursa, séu prin ministeriu, atunci o va potea cumpara si altulu, pentru alte interese straine, precumu sunt ale banței nationale dein Vien'a si ale altoru speculatiuni, prin care se spoliédia patri'a nóstra; atunci apoi amu potea se ajungemu tempulu, in carele domnii redactori si editori aru afla, cá aurulu lui Filipu este de valóre mai mare, decâtu talentele de feru ale spartaniloru, adeca talerii prussaci séu rublele rusesci suna mai bene decâtu notele de papiru.

Ddiu se apere de asemenea urmari, si magiarii se multiamésca diaristiloru sei, cá nu sunt corruptibili. Acésta nu e vreo mare virtute in se-nesi, pentru cá avemu dreptu se pretendemu dela ori-cine, cá se fia si se remana omu de omenía. Ei, dara nu e lucru bunu a fi diaristu magiaru. Diaristii magiari sunt ómeni saraci, lips'a si seductiunea este mare, pentru cá se alunece si ei pe calea diaristiloru nemtiesci (si jidovesci care le publica nemtiesce in Vien'a si Pesteá).

Numerulu abonatiloru la toliele câte essu in limb'a magiara in capital'a Ungariei, este numai de 16 mii, éra acestu numeru se inparte pe 11 diarie. Anunturile, publicatiunile inca aducu diarielor magiare venitu relative fórte pucinu. De aici urmédia, cá cele mai multe diarie magiare se afla in imposibilitate de a'si coperi spesele dein veniturile sale. Acestu reu vene de acolo, cá la magiari fia-care partita deschide câte unu diariu, cá organu alu seu; éra partitele se inmultiescu pe fia-care di, nu inse si numerulu abonatiloru. Asia dara se intempla mai desu, cá diariele, mai virtosu la inceputulu activitatiei loru, adeca in anii de antaiu, trebue se fia subventionate de càtra partitele respective. Acésta inse este totu asia in lumea tóta. Daily News dein Londonu a trasu cincii ani de dile subventiune dela partit'a liberale, pàna ce au apucatu pe aripele sale. A trage inse subventiune, nu este in se-nesi nici-unu feliu de infamia; rusíne si infamia este numai in acelu casu, candu cineva (redactoriu, colaboratoriu, corespondente) isi pune pen'a sa in servitiulu cuiva (guberniu, partita, persóna particularia) cu totulu in contra convictiuniloru sale, si asia pentru simbría miserabile scrie numai aceea, ce 'i comanda si dictédia altii in péna. Diaristic'a magiara nu are multe pene de acestea servili si venali; ea inse are cu atátu mai multi diaristi saracuti. Diariele loru n'au vreunu venit, partit'a loru nu are de unde, séu nu voliesce se sacrifice multu; de aceea colaboratorii diariului sunt reu platiti. Celu mai mare diariu scrisu in limb'a magiara are numai a patr'a parte dein venitul, pe care'lu trage redactiunea diariului nemtiescu Pester Lloyd. Scriptorii nemtiesci tragu, atátu in Vien'a, câtu si in Buda-Pesteá, salarie si honorarie neasemeuatu mai mari decâtu cei unguresci. Dein acésta cauza multi magiari isi calcara pe conscienti'a loru

nationale si se facura diaristi nemtiesci. Diaristii magiari sunt in partea cea mai mare a loru ómeni teneri, inpinsi de indemn nobile, inse si dein neprévedere, cá se'si aléga acea vocatiune de scriptoriu; de ací incolo ei nu s'au mai potutu reintórce dein calea pe care au apucatu, si acuma lucra pentru câte unu salariu mai micu decâtu este simbría unu sodale dela bolta, care stà in dosulu tarabei si vende marfa; asia, diaristii aceia lucra fòra perspectiva in vreunu venitoriu mai bunu, fòra sperantia de a funda si ei familia; tragu in jugu dio'a nóptea, cu scientia mai multa séu mai pucina, cu gustu mai bunu séu mai reu, in totu casulu inse fòra a fi numiti si recunoscuti, fòra gloria si fòra remuneratiune. Ii vedi tóta dio'a siedindu la més'a loru de scrisu; ei sunt adeveratii proletari ai natiunei. Honóre acestoru laboratori dileri; honóre activitatiei, zelului, simtiului de datorita, honestatiei si saraciei loru. Saraci'a este cea mai periculósa tentatiune. Deci déca totusi acei ómeni saraci, cu tóta saraci'a loru, respingu corruptiunea, acésta este virtute a spiritului de corpu si a patriotismului loru.

Credemu cá acésta icóna pe care o aflaramu in Nr. 31 alu Reformei comitelui Lonyai, este ilustrata de ajunsu, pentru cá se vedi in trensa tóta marimea corruptiunei, a putrediunei si a putoriloru morali, care te inple de grétia si urgía, ori-candu apuci in mana diarie mituite, cumparate, corrupte cu bani, vendute si resvendute, mai alesu la bancari, bursari, intrepredietori de cali ferate si de alte ramuri ale industriei, la speculanti de cathegorii diverse, la câte unu guberniu corruptu, fia acela politicu, fia eclesiasticu, carele se póte sustiené numai cu ajutoriulu corruptiunei, in fine la inémicii patriei si ai natiunei. Totu asemenea e scósa la lumina si conditiunea diaristului saracu, inse honestu. Dein causele atense mai in susu, nimeni nu era mai competente de a presenta publiculu acesteá icóna, decâtu este acelasiu c. Lonyai. Acumu inse, dupa-ce cunoscaramu starea diaristicea nemtiesci si magiare, nu va fi de prisosu cá se aruncamu ochii si preste diaristic'a daco-románésca, dein aceleasi puncte de vedere.

(Va urma.)

Propagarea de ura nationale prin B. Orbán.

In Nrii 4 et 5 vediendu necessitatea de a vorbi despre ur'a nationale cea barbara, dela care a provenitu de nenumerate ori ruin'a tieiei, amu aratatu, cá in dilele nóstre unulu dein cei mai selbateci propagatori de ura nationale este scuiu Blasiu Orbán, carele cá de diece ani, de candu a venit dein Turci'a, lucrà di si nópte, spre a incorda inversiunarea urei nationale si mai susu decâtu fusese ea pàna acilea. Pentru cá se nu fimu taxati noi insine de propagatori ai urei si vindictei, alu egoismului ce se póte asemena numai cu rapacitatea ferelor selbatece, indemnamu pe cei carii cunoscu limb'a magiara, cá se arunce ochii preste cele si ese

tomuri publicate de numitul Orbán despre Secuime, si atunci ne voru da dreptate. Pentru cei carii nu cunosc acea limba, si aceia sunt marea maioritate, vomu scóte aici cá specimine, numai câteva pericope si passagie dein tomulu alu 6-lea, care se ocupa numai cu acelu districtu alu Transilvaniei, ce este cunoscutu dein stravechime sub numire de Tiér'a Bârsei, éra in documentele latine Terra Borza, Terra Burtza, Terra Burza, de unde in limb'a magiara Barzaság si in cea nemtiésca la Sasime Burzenland. Orbán afla originea acestei nomenclature stravechi de-a dreptulu in limb'a magiara, inse fóra se'i pese intru nimicu de semnificatiunea ei, si fóra a o mai urmari in anticitate. Asia 'i place lui. De aci secuulu Orbán cu una singura saritura de mîtia a si declaratú Tiér'a Bârsei de tienutu secuiescu, séu cu alte cuvinte: Cei 52 de mii romani si 25 mii de sasi, facia cu 24 de mii secui (ciangai si altii veniti dein secuime, pâna la celu dein urma cocieriu) nu se numera intre filii patriei, numai secuii sunt filii ai patriei, éra ceilalti sunt venetici, adunaturi; minoritatea se decida, cá-ci asia cere logic'a dein Caucasu.

Orbán isi incepe tomulu alu 6-lea cu una prefacia, in care bate pe cosmopoliti cu biciu ungurescu si produce exemple dein historia, cá se arate, cá nimeni nu se póte insufleti si sacrifica pentru tóta lumea, ci numai pentru câte una parte ori particica a ei; Leonidas numai pentru Spart'a, Regulus pentru Rom'a, Zrinyi (croatul) pentru Ungari'a etc. De aci incolo torturandu cumu amu dice, histori'a si documentele historice, insirandu mai multe nomenclature topographice si mai virtosu orographice, inchiaie frumosiellu, cá tiér'a Bârsei inainte de venirea cavaleriloru teutoni (in an. 1211) ar fi fostu locuita numai de secui, adeca de elementu magiari; elu inse adaoga, cá Cumanii si Pecenegii séu Pacinatii, carii inca locuia in acestea tienuturi, au fostu totu ramuri de magiari. Asia Orbán in acésta parte a tierei a perdutu urmele coloniiloru romane; totusi nu are in cátrau, recunósce cá pe chartele cele mai vechi passulu séu strimtórea Temesiu se dice Saltus Themis; Branulu Saltus Stenae, muntele Buceci Mons Peuce, cá in propri'a Secuime (Trei-scaune), anume la Comollau, la Brescu, la Baraoltu, inca au fostu Castra romanorum, cumu si cá unulu dein drumurile militare ale Romei a fostu prin Oituzu inainte; dara uita, ce aprópe a trecutu drumulu anticei Rome trasu preste Oltu pe la Aquae calidae, comun'a numita astadi unguresce Héviz. (Vedi Tablele Peutingeriane.)

Dara se nu ne abatemu dela scopu. Ar fi tempu perdutu a voli se stai cu dn. Orbán de vorba pe terrenulu historicu. Noi ne-amu fostu propusu a comunica lectoriloru nostrii numai câteva complimente, pe care le face acestu secuuiu poporului daco-romanescu, adeca descendentiloru dein coloniile romane, aduse in Daci'a nu numai de Traianu, ci si de ceilalti imperatori ai Romei in cursu de 172 de ani.

Dela pagin'a 23 inainte sub titlu: „Valachii dein Tiér'a Bârsei“ Orbán afla, cá acesti valachi sunt descendentii ai Daciloru, respanditi cá farin'a orbului, in tóta Transilvani'a, cá prin urmare s'a potutu intempla, cá si mai de multu se fia locuitu valachi in acésta parte a tierei, pentru-cá éca, in diplom'a regelui Andreiu data sasiloru, este vorba

si de valachi, si de bissemi; mai tardiu inse valachii au fostu goniti afóra dein tiér'a Bârsei pentru religiunea loru, cá-ci asia ne spune decretulu dein an. 1456 alu regelui Ladislau. De aci crede Orbán, cá dupa-ce au fostu goniti valachii, anume dein Sacele (Sapte sate), pucini au mai remasu in Barci'a, cá dileri si sierbitori la capulu sateloru sasesci si cá pastori prin munti.

Orbán tace aici cu totulu de acelea epoce númerose dein histori'a Transilvaniei, incependu dein secululu alu 14-lea incóce, in care tocma valachii dein partea meridionale a tierei, si anume cátu tiene dein passulu Vulcanu cu districtulu Hategu incóce preste ducatulul Omlasiu pe la Turnu-rosiu, pe Oltu in susu prin pamentulu Fagarasiului, pâna in tiér'a Bârsei, au avutu cele mai crancene belluri civili, si s'au aparatu in nenumerate batalii pe pamentulu remasu loru dela strabuni. Se recapituledie cineva, fia si numai atâtea documente si extrase de documente, pe care le publicaramu noi in acésta fólia de cincii ani incóce, anume „de Valachis,“ pentru cá se se convinga despre superficialitatea lui Orbán in acésta materia. Dara romanii in fine totu au cadiautu. Asia este, ei au cadiautu; nici-odata inse atátu de reu, pentru-cá se nu se mai scóle. Romanii au cadiautu numai, pentru cá ei se batea intru intunecimea bizantina, sustienuta prin limb'a slavóna. Vomu respandí acestu intunerecu, carui ii va succede lumina de véra, incalditória, si atunci ei nu voru mai cadea nici-odata. Sórele a si inceputu a resari; lumin'a se reversa nu numai preste campii, ci si prin ascunsele vali ale muntiloru.

Dupa acestea Orbán inca reinpróspeta cunoscut'a minciuna historica ce tiene, cá pre candu se edificá baseric'a cea mare sasésca dein Brasiovu, intre anii 1385 et 1424, ar fi venitu multime de bulgari saraci dein Bulgari'a, carii s'aru fi asediatu in acea parte a urbei, ce se dice Schiaii, éra unguresce Bolgárszeg; acei bulgari aru fi lucratu cá dileri la dis'a baserica; langa aceia s'aru fi mai alaturatu si alti venetici scapati aici dein Greci'a si Macedoni'a de tirani'a turcésca. Bene se insemnamu, cá acésta fabula se pune tocma pe tempulu, candu Mircea Domnulu Munteniei se aflá in culmea poterei sale, pre candu inchiaia confederatiuni cu imperatulu Sigismundu si cu regii Polonici, prin urmare numele de valachu, dóca inplea de ura cumplita pe inemici, inspirá inse si respectu insocitu de frica. Bulgarii in acea epoca inca nu cadiausera de totu; ci inca 'si mai avea domni'a loru; éra ca tocma dein Bulgaria se fia venitu locuitori goniti de fóme pâna la Brasiovu, nu s'a vediutu nici auditu, de candu scie histori'a se spuna câte ceva de tierile acestea. Au venitu bulgari si greci la Brasiovu, in epoce diverse, inse dein alte cause.

Cu tóte acestea inse, Orbán se mira multu de unu fenomenu care i se arata lui in Transilvani'a, cá adeca poporulu romanescu celu necultivatú, celu robitu, a carui nationalitate este sinonima cu robu'a, este in stare se attraga si se absórba in se-nesi pe altu elementu mai cultivatu, mai luminatu. Asia adaoge O., acesti valachi remasi in totu respectulu pe calea culturai, despretiuiti, si de altu-mentrea ómeni antipathici (uritiosi, nesuferiti), carii adeca nu sciu se se faca placuti la nimeni, totusi ei au absorbitu in se-nesi

pe locuitorii magiari dein districte întregi.*) Intru asemenea au absorbit valachii pe bulgarii si pe grecii dein Brasiovu, carii in numeru de 9500 ómeni intelligenti si bogati, astadi toti sunt valachisati.

Acésta absurditate, minciuna, incurcatura de idei, Orbán o explica numai dein comuniunea religiósá, precumu observaseramu si in Nr. 4. alu Transilvaniei; de aceea credemu, cá nu merita, cá se ne mai perdemu tempulu cu ea.

Despre romanii locuitori actuali ai Saceleloru si ai celoru 11 comune dela Branu, de sub muntele Buceci, Orbán tiene una, cá aceia inca sunt numai venetici, stracurati încóce dein Munteni'a mai virtosu dein secolulu trecut, pre candu au inceputu a veni cá oieri, si acuma s'au inmultitu si inbogatitu, se te ferésca Ddieu, pentru cá sunt destui saceleni, carii au oi in valóre de mai multe sute de mii florini. In tienutulu Branului pâna in dilele regelui Uladislaw II. locuía numai câteva familii de tiegani; dara astadi sunt la optu mii (8000) de valachi venetici.

De câte-ori se mai observamu óre, cá in tóte tierile lunei si anume iu Europ'a pe la fruntariile (miediuinele, granitiele) tieriloru si anume între munti, pe tiermii mariloru si ai riuriloru mari, locuitorii se duc si érasu vinu, trecu dein un'a tie'ra in alt'a, si totusi au unu foculariu alu loru fixu, la care se reintorcu si in care petrecu. Intocma, asia este si pe fruntariile tieriloru nóstre. Dara Orbán nu ne va arata noue pe câte una suta de ani nici una suta de familii romanesci dein Moldov'a si Munteni'a, care se'si fia cerutu asilu in Transilvani'a undeva, séu de tirani'a domestica, séu de cea turcésca, séu de ciurma. séu de fómete. Dein contra, noi ne obligamu a'i numera lui pe fiacare anu câte una suta de familii, romanesci, secuiesci, sasesci, nemtiesci, care chiaru si acuma, in tempulu nostru, emigra neincetatu in asia numit'a Romania barbara, de sub stralucit'a domnia a corónei unguresci. Vedi acésta este una enigma mai mare, decâtu cea pusa de Orbán; cu tóte acestea, noi o-amu deslegat'o de multu. Ur'a si urgi'a de tirani'a ungurésca întrece pe ur'a si urgi'a ce a simtitu poporulu romanescu dein Romani'a, cátra fanarioti si cátra turci, intru atáta, cátu ori-candu au ajunsu cá se aléga între doue tiranii, au datu precadere celei turcesci.

Este adevérata in pertinentia a volí se afirme cineva, cá in secolulu trecut aru fi immigratu multi valachi dein Munteni'a încóce. Tocma dein contra, in dilele Mariei Teresiei au emigratu mii de familii romanesci in Romani'a, nu numai dein caus'a barbarei persecutiuni religióse, cunoscutu de tóta lumea, ci si dein caus'a mai barbarei modalitati, cu care s'au infientiatu câte trei regimente confiniarie dein romani, si alte trei dein secui. A si uitatu Orbán asia curendu dragonat'a nemtiesca dela Madéfalva, in care fusera macellati secuii si aruncati sub ghiati'a Oltului? Noi nu amu uitatu, cá de ex. la Nasaudu sfarmara prin róta pe unii romani, pentrucá au cutediatu a dice: „Ne-ati insielatu; unu jura-

*) Erdélyben egy nagyon furcsa, az eddigi történeti észleletekből elűtő jelenség mutatkozik, az, hogy a műveletlen népelem a műveltebbet magához vonja és absorbeálja; így a minden tekintetben hátra maradt, régebben lenézett (csak régebben?) s különben is magát kevésbé megkedveltetni tudó oláhok egész magyar vidékek lakóit olvasztották ba maguk közé. Pag. 23.

mentu ne ati fostu promissu, si astadi ne cereti altulu.“ Adaugemu, cá in dilele Mariei Teresiei carantin'a in contra ciu-meí se tienea dela 20 pâna la 40 de dile, si ori-care trecea încóce fóra carantina, era filii mortiei, perea séu inpuscati, séu in furci, dupa dreptulu statariu. Acésta rigóre a duratu pâna cátra anulu 1835. Dara si altumentrea, nici chiaru poporulu tieranu nu era nebunu cá se tréca încóce la robia (iobagia) de 104 pâna la 208 dile pe anu, si la catania pe viétia, candu dein colo facea la boieriu numai câte 12 dile pe anu, care numai dela regulamentu încóce, adeca dela 1830 au crescutu la 22 de dile. Preste acésta, in ambele tieri romanesci poporulu tieranu putea se se mute, se'si cumpere proprietate hereditaria, déca avea bani, ceea ce in Transilvani'a nu se putea.

Betranii nostrii, cáti se mai afla in viétia, in etate de 70—80 de ani, isi voru mai aduce amente fórté bene de fómetea cea mare dintre anii 1815—17, pre candu au emigratu érasu multe mii de ardeleni; sate întregi affi pe sub munti, mai alesu in Muntenia, compuse dein romani ardeleni emigrati.

Pe pag. 24 Orbán pronuntia sententia de mórte morale si nationale asupra romaniloru si anume asupra celoru dein Tier'a Barsei dicúndu: Acesti ómeni, de si bogati, nu'si dau de locu pruncii la scóla; afóra de popi, mai nici-unulu nu este, care se scia scrie. Acestu poporu nu simte de locu aplecare cátra cultura si civilisatiune, valachii nu se simtn chiamati la civilisatiune. Ei crescu pe munti, in selbaticia completa (szilajon és vadon nőnek fel), corrupti cu totulu, se facu inemici ai societatiei omenesci. Acesti ómeni selbateci nu cunoscú nimicu dein cerintiele si preceptele societatiei; nisce pecurari (pastori) lenesi dedati a nu face nimicu decâtu numai reu; éra dupa-ce se reintorcu dein munti, nu sciu decâtu se se puna pe betia, pe batai, si cumu sunt resbunatori dein natur'a loru, se se injunghie cu cutietele.

Orbán mai vorbesce si despre romanii carii locuiescu amestecati cu sasii, alu caroru numeru ilu pune in acestu districtu numai la 10,393. Pe acestia 'i presenta lectoriloru sei cá pe dilerii sasiloru, cá iobagiti, maltratati, tiraniti, aruncati in féra si in temnitia.

Aici Orbán descrie pe romanii deintre sasi curatu asia, precumu scie densulu si precumu scimu noi toti cei nascuti si crescuti in comitate, cá au fostu tiraniti si torturati romanii, si precumu in parte mai sunt tiraniti pâna in dio'a de astadi in acea parte a tieriei. Patricianii sasi inca au cutediatu se tiranésca in mai multe comune pe romani, inse totudeauna numai patronati, aparati si chiaru incuragiati de aristocrati, caroru le aru fi venitu fórté reu, cá se se póta dice, cá pre candu in comitate poporulu romanescu si celu ungurescu este robitu si tiranitu, celu locuitoriu cu sasii este indestulatu. De nu aru fi volitu guberniulu ungurescu, nici unu sasu nu ar fi cutediatu a maltratá pe nedreptu, pe nici-unu romanu. In consiliu siedea câte 12 unguri si numai câte 4 sasi. Dara fiendu vorb'a de tempulu presente, se nu ne ascundemu adevérulu in nici una parte. In tóte comunele amestecate, maioritatile sasesci au votatu dein veniturile comunali câte 2 pâna la 400 fl. plati annuali pentru docentii romanesci; s'au datu si óresicare subven-tiuni si portiuni canonice parochiloru romanesci, successive

de 12 ani încóce. Dara romanii mai au inca si alte pretensiuni drepte càtra sasi! Le scimu fòrte bene. Aratati-ne intr'aceea si comune secuiesci ori magiare, unde se se fia facutu celu mai micu ajutoriu scóleloru si basericeloru romanesci dein veniturile comunali. Dein contra, inca si pe unde le avusera dein inprumutulu de statu dela 1854, functionarii ungueresci le-au cassatu si le cassédia mereu.

In fine Orbán mai adaoge despre romanii dein tiér'a Barsei: „De aici poti vedé, cà numerulu valachiloru in Tiér'a Barsei este mare, cà inse, fiendu si selbatici si necultivati, pucinu tragu in cumpana, si niciodata ei dein poterea loru nu aru fi in stare de a se scola de unde sunt decadiuti, déca dein norocirea loru, bulgarii si grecii cei valachisati dein Brasiovu, cà classe de ómeni cultivati, iubitori de progressu, nu s'aru si indentificatu cu interesele si cu nationalitatea valachiloru, in càtu acumu acestia inaintédia pe terrenulu culturei.*) De aci incolo O. apucandu-se éراسi se injure pe sasi, vene si la faimós'a historia a infratirei pusa in scena la 23 Aprile 1871 aici in Brasiovu, si'i doresce durata indelunga, se intielege, spre sugrumarea sasiloru, dupa care ar urma cu atátu mai usioru a valachiloru celoru „selbateci.“

X Asia dara unu secuuiu de yitia asiatica cutédia a sta facia cu romanii si a le denega facultatile spirituali de a inainta pe calea civilisatiunei. Asia dara elementulu asiaticu, care in una miie de ani nu s'a potutu assimilá cu civilisatiunea européna, si care dein acésta cauza va si disparea de pre teritoriulu Europei, vene si denéga elementulu nostru latinu civilisatiunea. In fine, dupa elu, romanii dein Brasiovu nu sunt romani, ci sunt 9500 de bastardi, amestecatura, corcitura de bulgari si de greci. Pe acésta hypothesisa pune Orbán speranti'a, cà magiariloru la va succede a desbina si a smulge pentru totudeauna pe acesti 9500 de locuitori dein corpulu nationale romanescu si a'i incorpora la secuii, mai virtosu dupace voru reesi a introduce limb'a magiara cà limba de propunere.

(Va urma.)

Colectiune de diplome

d'in diplomatiariulu comitelui Iosifu Kemény, care privescu mai alesu pe románi (valachi).

(Urmare.)

Conclusa Trium Nationum in Transilvania,
in Generali eorum Conventu Segesvarini 1506. lata.

Suppl. C. D. T. V. p. 331—341.

Acesta este unulu dein cele mai rare documente historice, carele coprende Conclusele dietei „Regatului Transilvaniei“ dein una epoca fòrte agitata si furtunós'a. „Cele trei natiuni, adéca Nobilii, Secuui si Sasii“ adunati mai antaiu in dieta la Turd'a, in an. 1505, se încéra a lua mesuri pentru inpaciuirea tierei, jura credentia regelui si recunoscua necesitatea de a se

*) Ebből látható, hogy a Barczaságon nagy az oláhok létszáma, de vadságuk és miveletlen voltuknál fogva kevés nyomatékkal bírnak, s önerejükön soha fel nem tudnának emelkedni; azonban szerencsájükre Brassó elöláhosodott görögjei és bolgáraiban egy előre törekvő miveltszást bírnak, mely magát már identificálja az oláhok érdekeivel, nemzetiségével és halad a cultura terén.

sustiené in Transilvani'a jurisdictionea si honórea Voivodatului; dupa aceea se punu in cointielegere cu capitululu canoniciloru dela Alba-Iulia,„alegu deputati si plenipotenti dein tóte trei natiunile“ pentru una alta dieta, pe care o conchiama la cetatea Segisiora pe dio'a de s. Dorothe'a 1506. In aceea se stabilesco urmatóriele concluse si respective articlii: 1) Jura éراسi fidelitate regelui si corónei, se si obliga se aperc „acestu regatu alu Transilvaniei.“ 2). In acestu regatu alu Transilvaniei de mai multu tempu a lipsitu voivodulu, adéca scaunulu de voivodu alu Transilvaniei a fostu vacante; dein acésta cauza justiti'a si administratiunea au suferitu fòrte greu; chiaru intre cele trei natiuni a crescutu si s'a inmultitu ur'a, discordi'a, dissensiunile, inpillarile, spoliatiunile. Tiér'a cerú dela rege mai de multeoru restaurarea voivodatului si unu voivodu omu cumu se cade; regele insa ocupatu cu alte afaceri, nu a datu ascultare tierei. Deci pentru cà si pàna la venirea unui voivodu anarchi'a se fia in càtuva reinfrénata, „cele trei natiuni“ s'au adunatu la unu locu, in dieta, cu scopu cà se se inpace intre se-ne si se reinnoiesca vechi'a unire séu confederatiune. Acésta o facu ele cu atátu mai virtosu, cà „acestu regatu alu Transilvaniei“ se afla situatu in vecinatatea Turciloru, a Tatariloru si altoru inemici, si este incongiuratu de ei dein tóte partile. S'au inmultitu preste mesura inca si tetiunarii, in càtu chiaru si la sate de ale regelui le-au datu focu. Totu asia s'au inmultitu si furii, lotrii, predatorii séu banditii, ucigassii, falsificatorii de moneta si alti multi facatori de rele, dela carii cele trei natiuni suferu fòrte greu. Asia dara cele trei natiuni (in lipsa de grija si aparare dein partea regelui) s'au involitu si au decisu, cà se aperc ele insele tiér'a, si se extermine pe facatorii de rele, se si puna capetu la urele si persecutiunile reciproce, adéca la infricosiat'a anarchia. 3). Partea cea mai mare dein acestea rele provene de acolo, cà ori-candu una dein cele trei natiuni vene in conflictu cu cele duoe, séu cu una dein ele, nu mai este nimeni, care se decida intre ele; de aici urmédia, cà uitandu de alti inemici, se iau la bataia ele intre se-nesi (relictio hoste cum altera natione preliari excogitassent). Preste acésta, ómenii rei si criminali carii facu rele unei natiuni, fugu pe teritoriulu celeilalte, unde afla asilu de scapare si aparare asia, încàtu pedéps'a nu'i póte ajunge si nu'i póte extermine nimeni. Dein acestea cause diet'a decide si formédia unu tribunalu, una curte judecatorésca, a carei jurisdictione se se intenda preste tóta tiér'a. Acelu tribunalu s'a compusu asia: Capitululu dein Alb'a denumesce unu jude in persón'a decanului seu; natiunile fiacare càte 14 judecatori = 43, carii toti punu juramentu, dupa aceea se aduna de càte duoe ori pe anu, (numai de 2 ori), cà se judece dreptu. La loculu acesta diet'a spune, cà disordinea domina in tiéra de treidieci si duoi de ani, adéca inca dein dílele domniei regelui Mateiu, in care periodu de tempu „cele trei natiuni“ au commisu diverse acte de violentia una asupra alteia, de unde s'au si nascutu multime mare de processe internationali si altele capitali (de viétia de mórte). Sententiele se se transmita spre revisiune la rege. Se regulédia si modalitatea distributiunei pedepseloru (Birsagia), care se voru lua in bani dela cei condamnati. 4). Processele care se voru nasce in sinulu fiacarei natiuni, se nu mérga la curtea comuna, ci se se pertracte si decida, cà si inainte de acésta, nnumai la tribunalele nationali ale fiacarei natiuni. 5). In casu candu insusi voivodulu séu comitele Secuiloru, séu altii ori care aru asupri pe vreuna deintre natiuni, séu ar opprime libertatile loru, atunci tóte trei natiunile se recurga la regele in modu solidariu, un'a pentru alt'a.*)

*) Pentrucá lectoriulu se coprenda pe deplenu inportanti'a acestui documentu, se cere cà se cunósca de aprópe anarchi'a si selbaticele excesse care se commitea in tóte partile sub domni'a lui Uladislaui II. Anarchi'a s'a inceputu indata dela mórtea lui Mateiu. Stef. Batori voda fusese unu tiranu ferosu si chiaru banditu, precumu ilu numesco si A. Szilágyi (tom. I. pag. 164 et 167). Romanii revoltasera inca in a. 1474, precum se vedíu dein documentele publicate pe la acelu anu, si de atunci de re-

Quod salva fide, et fidelitate Regie majestati, sue quoque sacre corone observanda, Jurisdictioneque honore officiolatum Vajvode harum partium Transilvanarum scilicet, et comilum sicularum remanente per Universitatem Capituli Ecclesie albensis Transylvane, ceterorumque nobilium, sicularumque, ac saxonum earundem partium Transilvanarum, in eorum congregatione generali, alias Thorde feria quinta proxima post festum beate Lucie Virginis, et martyris In anno millesimo quingentesimo quinto, tandemque per certos nobiles, siculos, et saxones, similiter per universitatem nobilium sicularumque, et saxonum plenaria facultate. et auctoritate in personis eorum ad id electos, in ipsorum conventionem hic in Civitate Segesvár feria tertia proxima post festum beate Dorothee Virginis et Martyris in anno Domini millesimo quingentesimo sexto celebratis hic infrascripte dispositiones, et articuli ordinati sunt, et conclusi. In primis, quod ipse tres nationes nobiles videlicet, siculi, et saxones, ut fidelitatem Regie, et Reginali majestati, sacreque ejus corone defensionemque hujus Regni Transilvani similiter sue majestatis consequenterque ipsarum trium nationum unanimiter, et concorditer supportare possint Et quod in Regno hoc Transilvano Regie majestatis Dominus Vajvoda per certa tempora non existisset, per hocque Judicia etiam, sive Jurium administrationes fieri non potuissent, nec possent modo quoque occasione cujus ipsum Regnum Transilvanum, per consequensque ipse tres nationes, quam plurima odia, discordiasque, et dissensiones, oppressiones, nocumenta, et damna passasent. Pretextu similiter cujus ipsum Regnum sue Majestatis etiam Majestati sue sepius supplicasset, sua quoque Majestas certis, et arduis sue majestatis rebus expediendis occupata. Exinde circa Regnum suum scilicet, et ipsas tres nationes providere nequivisset. Et ut per hujusmodi ordinationem et concordiam ipsum Regnum sue Majestatis consequenterque ipse tres nationes presertim interim, donec sua Majestas Regnum ipsum Transilvanum de Vajvoda pacifico providere posset, quem videlicet sua majestas in earundem trium nationum medio pacifice statuere, et stabilire possit. Interea ipse tres nationes vicissim, et alternatim pacifice, et unanimes fieri, ac Regnum ipsum sue majestati in statu tranquillo tenere, et tenere et conservare possent, quia autem et ipsum Regnum Transilvanum majestatis sue in confinibus Turcorum, Tartarorum, aliorumque hostium constitutum, illisque hostibus undique circumdatum

petite ori au luatú refugiu la arme. Secuiri totu asemenea, si acestia inca au repetitu revolutiunea in a. 1492 si chiaru in anul acesta 1506, candu au si batutu reu pe generariulu regescu, Paulu Tomori; dupa aceea inse au adusu preste secuiri pe serbii si pe romanii dein Ungaria, carii au nimicitu armata secuiesca si iau supusu aristocratiloru, tocma precumu au ajutatú si secuiri totudeuna, ca se se calce drepturile romaniloru si se'i subjuge. Asia au facutu poporele in tote epocete; in stupiditatea loru au devenitu instrumente ale tiraniei; asia mai urmedia a se porta unele inca si pana in dia de astadi; era demagogii loru, carii au trecere si popularitate numai pentru ca sunt buni de gura, cu promissiuni minciunose le punu in servitiulu despotismului ca pe nesce vite necuventatorie.

Red.

sit, hostesque per eosdem scilicet, et quam plurimos Incendiarios, qui inter alia ipsorum nefanda acta, jam admodum multiplicati, certas etiam, et speciales, atque solennes villas sue Regie majestatis combusserunt, et concremaverunt. Nec non fures, latrones, predones, homicidas, falsarumque monetarum cutores, et eis utentes, ac alios quam plurimos malefactores*) Regnum illud Transilvanum majestatis sue, consequenterque ipse tres nationes diversimode, plurimumque ac graviter offenduntur, et ut cedem tres nationes ad fidelia servitia Regie, et Reginalis majestatum ad eorundem hostium insultus reprimendos, ac defensionem ejusdem Regni, extirpationesque et eradicationes malefactorum promptiores, et abiliores, ac securiores redderentur, magisque ipse tres nationes se ipsas pari voto, unanimiterque voluntati Regie, et Reginalis majestatum obtemperare, offerre possent, ut etiam dum easdem tres nationes similiter ad fidelia servitia suarum majestatum scilicet, et defensionem ipsius Regni contra hostium insultus unanimiter consurgere opus esset, securiores efficerentur. Nam et modo usque inter ipsas tres nationes tot et tante dissensiones, odiaque, et suspiciones existissent quod dum ipse tres nationes absque presenti unione, et concordia in hujusmodi Regni defensionem in simul convenire debuissent, tunc non aliud, nisi ut una natio, relicto hoste cum altera natione preliari excogitassent. Ista etiam malorum genera pro majori parte inter ipsas tres nationes ex eo orta fuisset, quod hactenus ex parte unius nationis predictarum, alteri similiter earundem nationum Judicium et justitia per neminem administrata seu impensa fuissent. Et ut hujusmodi malorum genera de ipsarum partium medio penitus, et per omnia tollantur, et eradicentur, ac etiam ut extirpationes prescriptorum malefactorum facilius fieri possent, quod dum et alios hujusmodi malefactores de aliquo ipsarum nationum medio extirpari debuissent, tunc malefactores ipsi se ipsos a facie Juris et justitia absentando in medium alterius predictarum nationum contulissent, et recepissent, sicque malefactores ipsi nunquam extirpari potuissent, et deleri, prout absque hujusmodi concordia, et unione ipsarum trium nationum deleri non possent etiam ex post, hee subscripte Jurium administrationes ob has, et alias salubres causas et rationes ordinate sunt et conclusae, quod ipsum Capitulum Transilvanum de eorum medio unum judicem scilicet decanum ipsorum, nobiles autem quatuordecim Judices de singulis videlicet Comitatus singulos duos Judices,**) siculi etiam ipsi similiter quatuordecim Judices de quibus videlicet sedibus duos Judices, saxones etiam predicti de ipsorum medio Judices quatuordecim.***) Inter videlicet tres nationes tamquam Judices arbitros elegerunt, et ordinaverunt, qui quidem Judices electi, sive arbitri prestituto prius supe-

*) Intelligentur Valachi. Kemény.

***) Assessorum Tabulae Judiciariae Vajvodalis Nrus.

***) De quibus videlicet sedibus, dum Judices saxones predicti de ipsorum medio Judices 14 inter videlicet tres nationes tamquam Judices arbitros.

rinde Juramento, quod inter has tres nationes omnibus coram ipsis causantibus posse ipsorum rectum Judicium et Justitiam faciant. Interim donec necesse esset in duobus terminis infrascriptis, Primo, Octavo ut pote die festi beati Georgii Martyris, in Oppido Wásárhel, tandemque similiter, Octavo die festi beati Martini Episcopi et confessoris nunc post se se, nunc autem proxime affuturis in alio loco inibi pro tunc per ipsos Judices arbitros deputando semper insimul convenire, et congregari debeant, ubi ipsi Judices electi, sive arbitri illos actus potentiarios, seu quevis alia facta, et negotia, que per quamlibet ipsarum trium nationum alteri nationi a triginta duobus annis modo usque commisse sunt, et forte deinceps perpetrantur, modo subscripto adjudicare possunt, et finaliter terminare. Ita videlicet, quod ipsi Judices arbitri universas lites, seu causas, per aliquam ipsarum nationem contra aliam nationem earundem motas, in quibus videlicet quispiam contra partem alteram in sententia capitali convinceretur, ad appellationem partis convicte ad suam majestatem revisioni scilicet ejusdem transmittere debeant, et teneantur, deliberandas, quarum deliberationum series partes ad terminos per ipsos Judices arbitros prefigendos, eisdem judicibus arbitris reportare teneantur, debite executioni demandandas, hirsagia autem, in qua aliqua ipsarum trium nationum, seu aliqui ex ipsis, contra aliam aliquam partem predictarum trium nationum convinceretur. Ex tunc si scilicet nobiles aliqui in Hirsagiis tanta pars, quanta alias lege et consuetudine Regni requirenti Wajwode, vel ejus Vice Wajwodae partium Transsilvanarum provenire debuerunt, omni absque diminutione proveniat. Si autem similiter Siculi ipsi in Hirsagiis convincuntur, tunc modo simili illa pars eorum Hirsagiornm, qua similiter alias consvetum fuit comitibus ipsorum sicularum cedet. Ubi vero saxones predicti, seu aliqui ex ipsis in Hirsagiis convincuntur, similiter tanta pars, quanta videlicet alias provenire debuit Judicibus suis ordinariis proveniat, nil ex ipsis Hirsagiis dictis Indicibus arbitris proveniente. Hoc tamen ad rem specificato, quod ille lites, causeque et differentie, que inter se ipsos nobiles, aut siculos, vel saxones, inter quemlibet scilicet ipsarum trium nationum moveri seu oriri contigissent, seu deinceps contingerent, more solito quelibet pars coram Judice suo ordinario in sedibus propriis Judicariis prosequi valeat, atque possit, prout ab olim inter eos observatum fuit, ceterum quod quelibet natio penes alteram nationem semper dum opus fuerit, pro libertatibus, et juribus eorum ita, ut decet, fideles regios, non parcendo personis, vel rebus, expensisque, et laboribus ipsorum sue Majestati tanquam domino eorum gratioso in quantum volent humillime supplicent. Ubi autem Waywoda harum partium Transsilvanarum, seu Comites sicularum aut alii quipiam, sive quarumlibet partium, vel nationum predictarum in suis Judicibus seu libertatibus opprimerent, seu quovis modo deturbarent, vel opprimere, seu deturbare attentarent, ex tunc omnes tres iste nationes Regie majestati in tantum supplicent, ut sua majestas omnes tales de ipsarum nationum medio

tollere et remove. aut ab eisdem Waywoda, Comite sicularum, aut aliis quibusvis protegere, seu defendere dignetur gloriose.“

Copia hujus unionis authentica, in papiro in formam libelli composito, atque sigillo notarii deputative alicujus obsignato oonscripta asservatur in Tabulario Cibiniën. Natio. Saxonicae.

Innuit ex authographo Eder in Felmer. p. 173. et 216. item p. 254.

Statutoria pro Bistriciensibus

in portione utriusque Borgo Nicolai Bethlen ab eo perennialiter emta 1506.

C. D. T. IV. p. 131—133.

Petru voda alu Transilvaniei, carele pe atunci era si ministru alu justitiei (precumu s'ar dice astadi) face cunoscutu calugariloru dela monastirea Clusiuului, carii avea archivele, cá si capitululu dein Alb'a, cá cetatea Bistriti'a cumparase dela famili'a Bethlen partile de mosiia, pe care le avuse acésta in Borgulu de susu si de diosu, care comuna se tienea pe atunci de comitatulu Dobacei (astadi de districtulu Nasaudu). Dein relatiunea monastirei facuta despre acea transpositiune aflamu si anele urme romanesci ale unoru iobagi, cumu si unu cnézu cu numele Albertu, cumu nu se mai audia la romani.*)

Amicis suis Rev. Conventui Monasterii B. M. V. de Kolosmonstra Comes Petrus C. de S. Georgio et de Bozyn, Judex curiae serenissimi Dni. Dni. Ppis. Vladislai D. G. Regis Hung. Boh. etc. nec non Vajwoda Transilvanus amicitiam paratam cum honore! Dicitur nobis in personis prudentum, et circumspectorum Judicis, juratorum caeterorumque Civium Civitatis Bistriciensis, quomodo ipsi in Dominium totalium portionum possessionarum Egregii Nicolai de Bethlen, in Possessionibus Also-Borgo, et Felső-Borgo vocatis, omnino in Comitatu de Doboka exist. habitatum ipsos exponentes perpetuo emtionis titulo cœrnen. legitime valeant introire. Super quo vestram amicitiam psentibus petimus diligenter, quatenus vestrum mittatis hominem pro testimonio fide dignum, quo psente Emericus Teuky de Lona,**) aut Michael de eadem, vel Lucas Szylkereky de Also-Tečk, sive Blasius, neve Emericus Thekey de Keublös seu Joannes de Szent-Ivány, ni Philippus, aut Emericus de Mikeháza namque Michael vel Ladislaus Cserényi de Balásfalva. aliis absentibus homo noster etc. (reliqua juxta stilum solitum. Datum in Possessione Szucsák 2. die festi SS. Corporis et a. D. 1506.

Dorso harum Literarum Inscripta fuit sequens Relatoria:

„Conventus monasterii B. M. V. de Kolosmonstra etc. etc. quod nos Literas Mgnfici viri Comitris Petri etc. honorifice recepimus in haec verba etc. etc. Unde nos pmissis amicabilibus petitionibus pfati. Dni Vajwodae annuentes, ut tenemur, una cum Michaele de Keresztur***)

*) Acelu cnézu va fi fostu dein vreo familia romanésca mai de frunte, si parentii ilu voru fi botezatu pe acelu nume luat dela nemti, precumu au inceputu si in dilele nóstre a da unii parenti prunciloru nume nemtiesci, magiare, rusesci Red.

**) Kendi Lona Comitatus Doboca.

***) Sajó Keresztur Comitatus Doboca.

homine suo Vajvodali hominem nostrum etc. Barnabam sacerdotem etc. duximus transmittendum, qui tandem ad nos reversi exinde voce parili nobis retulerunt in hunc modum: {quod ipsi feria V. p. a. fest. B. Margarethae Virg. et marty. noviter peritum ad facies pscriptar. portionum Also et Felső-Borgo vocatarum, in dicto Comitatu de Doboka exist. habit. consequenterque portionum possessionariar. pfati. Nicolai de Bethlen in iisdem habitatum vicinis et commetaneis earundem, puta nobilibus Stephano et Ladislao. Cserényi de Balásfalva, Joanne Sos de Bongarth, Martino de Benedicto de Simontelke, et Georgio de Keresztur, item Todor, et Morsella Nicolai Apaffi, Ivan, et Todor Leonardi Apaffi, Alberto Kenezio, et Petro Nagotha, Francisci similiter Apaffi de Apanagyfalu, Simone et Stephano Blasii et Alexii de Bethlen Jobbagionibus in pfata Felső-Borgo commorantibus aiiiis etiam inibi legitime evocatis, et psonibus accessissent, ubi idem homo Vajvodalis etc. (juxta stilum purar. Statutoriar. „Nullo contradictore apparente“ reliqua etc.) anno Domini 1506.

Transumt. pduxit. Fisc. R. in causa Apafiano-Bethleniana Transmissor. p. 1634.

Orig. exstat in Arch. K. Monostor. XI. 81.

1507. Suppl. C. D. T. V. p. 345.

Tractatu de pace inchiatiu intre Radulu V si boierii tiero de una, intre Sasii dein Transilvani'a de alta parte. Acestu tractatu nu se afla decopiatu in colectiunea comitelui Kemény, se vede inse intregu la Engel Geschichte der Valachei pag 187-188, si ar merita in totu respectulu cá se 'lu reproducema si noi aici pentru aceia, carii nu au histori'a lui Engel, cá ci acestu documentu inca este unulu dein acelea, care arunca lumina mare, de si singularia, asupra epocii acesteia.

Thargavista feria 6 prox. a. fest. b. Barbarae V. Compromissionales Radulj Vajvodae Transalpinensis una cum proceribus Regni ejusdem, super perpetua cum Cibiniensibus, ac septem sedium Saxonibus Transilvanis Pace et Treuga.

Orig. in Tabul. Nat. Saxonicae.

Fragm. Edidit Eder in Felmer p. 185.

Edidit per extensum Engel „Geschichte der Walachei“ p. 187.

(Va urma.)

Nr. 49—1874.

Procesu verbale

luatu in siedinti'a lunaria a comitetului asoc. trans., tienuta in 3. Martiu c. n. 1874 sub presidiulu dn. consiliariu guberniale pensionatu, Pavelu Dunc'a. fiendu de facia domuii membrii Bar. Ursu, I. Hannia, I. Tulbasiu, Vis. Romanu, I. V. Rusu, si C. Stezariu,

§ 15. Dn. cassariu presentéza conspectulu despre perceptiunile si erogatiunile asoc. pre tempulu dela siedinti'a lunaria a comitetului asoc. dein 3. Fauru a. c. pana la siedinti'a presente. Dein acelu conspectu se vede, cá in restempulu numitu s'au incassatu 173 fl. 3 cr. si s'au erogatu 209 fl. 99 cr. (Nr. prot. ag. 47, 1874)

Se ia spre scientia.

§ 16. Totu dn. cassariu presentéza conspectulu despre starea fundului academiei, pre tempulu acestei siedintie. Dein acelu conspectu resulta, cá fondulu academiei are in proprietatea sa 11,893 fl. 84 1/2 cr. (Nr. prot. ag. 48, 1874.)

Se ia spre scientia.

§ 17. In nexu cu conspectulu cassei de sub § 15., se raportéza in specialu, despre banii incursi la fondulu asoc. dela siedinti'a comitetului dein 3. Fauru a. c. pana la siedinti'a presente, si anume:

a) cá tase de membrii ordinari, au incursu 15 fl. v. a. (Nr. prot. 43, 1874.)

b) Cá prenumeratiune la „Transilvani'a“, au incursu 82 fl., dein cari 45 fl. tramisi prein dn. vicecapitanu Codru Dragusianulu. (Nr. prot. ag. 40, 41, 43 si 44, 1874.)

Se ia spre scientia.

§ 18. Se presentéza unu documentu, prein carele se constata, cá unu napoleond'or s'a scaimbatu cu bancnote v. a. in suma 8 fl. 85 cr. (Nr. 45, 1874.)

Spre scientia.

§ 19. Se perlege scrisori'a stipendiatulu, asociatiunei, Basiliu Michailu Lazaru, de dto. 10. Fauru a. c., prein carea acel'a aduce la cunoscientia, cá dein caus'a lipsei materiale, s'a vediatu necesiatu a intrerupe cursulu studialoru sale, cá ascultatoriu de tehnica, si totu odata cere, cá dein partea acestui comitetu, se se faca pasi pentru obtinerea unui ajutoriu dein fondulu societatiei Transilvania, cá astfelu se devina in positiunea dorita, de a se póte reinforce cátu mai curendu la Vien'a pentru continuarea studialoru sale tehnice. (Nr. prot. ag. 37, 1874.)

Se decide: cá numitulu teneru se se recomande societatiei Transilvania, spre a i se accorda óresicare ajutoriu dein fondulu aceleia.

§ 20. Se presentéza testimoniulu scol. pre semestrulu I. anulu scol. 187 3/4 alu stipendiatului asoc. Ioane Pamfilie, ascultatoriu de a VI. clase la scol'a reale dein Sibiiu. (Nr. 42, 1874.)

Dupace dein testimoniulu produsu se vede, cá numitulu teneru a raportatu clas'a generale de secunda, se decide a i se subtrage pre semestrulu II. stipendiulu avutu, carele pre 1/2 anu face 30 fl.

§ 21. Se presentéza testimoniile scolastice pre semestrulu I. anulu scol. 187 3/4 ale urmatoriloru stipendiati ai asociatiunei:

a) alu lui Emilianu Popoviciu ascultatoriu de IV. classe la scol'a reale dein Sibiiu, carele a raportatu clas'a generale de proressu prim'a cu eminentia. (Nr. 38, 1874.)

b) Alu lui Marcu Munteanu, ascultatoriu de a II. classa la scol'a reale de aici, carele a obtienutu clas'a generale de progressu érasí prim'a cu eminentia. (Nr. 39, 1874.)

Se ia spre scientia cu placere.

§ 22. Dn. Ioanu Chitu la scrisóri'a comitetului dein 3. Fauru a. c. Nr. 35. rescrie, cá densulu

primesce cu multiamita indreptarile si prescurtarile ce s'ar afla cu scopu a se face dein partea comitetului, la opulu seu intisulatu: „Viti'a cultivata.“ (Nr. prot. ag. 46, 1874.)

Se decide, cá comis iunea esmissa dein sinulu comitetului pentru examinarea partiei formale a cestionatului opu, se se invite a luá asupra'si insarcinarea pentru de a face indreptarile stilistice, si prescurtarile, ce conformu raportului seu dein 3. Fauru a. c. le a aflatu necesarie, cu privire la opulu dein cestiune.

§ 23. Secret. II. arata, cá de si conformu conclusiunei luate in adunarea generale dela Siomcut'a mare dein 1869 Nr. prot. XV. s'au emisu dein partea acestui comitetu (sub datulu 7. Decembre 1869 Nr. 295, 3. Octobre 1871 Nr. 260, si 24. Maiu 1872 Nr. 131) repetite provocari cátra unii domni colectori ai asociatiunei, seu alti barbati competenti pentru infientiarea subcomitetului si respective pentru constituirea despartimentelor cercuali ale asociatiunei. totusi acelea provocari in unele parti pâna acumú nu avura rezultatulu doritu; deci propune, cá in obiectulu dein cestiune se se emita noue provocari.

Propunerea se primesce.

Verificarea acestui procesu verbale se concrede domniloru membrii: Bar. Ursu, I. Hannia si Constantin Stezariu.

Sibiú datulu cá mai susu.

In absentia dlui vicepresiedinte I. V. Rusu mp.
P. Dunc'a mp. secret. II.

S'a cetitu si verificatu, Sibiú 4. Martiu 1874.

Ursu mp. I. Hannia mp. Stezariu mp.

Ad Nr. 49—1874.

Publicarea baniloru incursi

la fondulu assoc. trans. dela siedinti'a lunaria a comit. assoc. dein 3. Fauru a. c. pâna la siedinti'a aceluia dein 3. Martiu a. c.

Dela dn. profesorulu de universitate in Clusiu dr. Gregoriu Szilasi s'au administratu cá tacsá de m. ord. pre 187²/₃ 5 fl.

Dela dn. presiedente la tribunalulu reg. in Sighisiór'a, Nicolae Sustai tacs'a de m. ord. pre 187²/₄ 5 fl.

Dela dn. secretariu magistr. in Sighisiór'a, Ioanu Siandru tacs'a de m. ord. pre 187²/₃ 5 fl.

Sum'a 15 fl.

Sibiú in 3. Martiu 1874.

Dela secret. assoc. trans.

Bibliografia.

Intre productele scientifice si literarie, câte essu la lumina, parte cá originale, parte cá traductiuni, cele mai multé sunt destinate pentru sexulu barbatescu, abia ici coela vedemu câte una scrisa si in favórea si totu-odata pentru instructiunea sexului femeiescu. Acésta apretiare pucina a lipseloru intelectualu la sexulu femeiescu, provene ea óre dela egoismulu, séu dela nepriceperea barbatiloru? Ori-cà este si una si alta la midiulocu? Se póte. Unu lucru re-

mane afóra de ori-ce discussiune. Nu se póte nega, cá la noi daco romanii se mai sustienú, cá si la alte popóra, multe opiniuni erronate, superstitiuni grosolane si nespusu de periculóse, despre femei, nu numai in capetele si in ànimele barbatiloru, ci si in ale femeiloru. Este datori'a fia-carui romanu bene cresutu si scutitu de superstitiuni, a lucra dein tóte poterile pentru delaturarea, séu incai micúsiorearea reului.

Dilele acestea ne vení la mana carticic'a titulata: Femeiele, de Iuliu Pederzani. Traducere de Iunius. 8°, pag. 73.

Auctoriulu acestui opu micu, inse plinu de inventiaturi salutarie, este scriptoriu de renume; traductoriulu ascensu sub pseudonimulu Iunius, ne aduce amente pe acei dramaturgi, carii temendu-se de critica, stau retrasi in vreunu ànghiu alu teatrului, si astépta se védia, cumu e acceptata dram'a dein partea publiculu.

Nu avuramu tempu de a'i perlege traductiunea intréga; atàta inse cutediamu se afirmamu si astadi, cá traductiunea este una dein cele mai bune, dein câte s'au vediutu la noi de càtiva ani incóce. Càteva netedituri ici-coela, si ea abia ar mai lasa ceva de doritu.

Pâna la ce mészura Iunius s'a ocupatu de acésta cestiune sociale de rangulu antaiu, lectoriulu va cunosce indata dein meduvós'a prefaciune, pe care o reproducemu la loculu acesta.

Ómenii voru fi totudéuna aceea, ce va placé femeiloru: de voiti déra, cá ei se fia buni si virtuosu, invetiati pre femeie, ce este marirea si virtutea.

I. I. Rousseau, Emil.

„Un'a din cele mai importanti cestiuni ale civilizatiunei moderne este si aceea a positiunei sociali a femeiloru, séu, cum se mai numesce: a emancipàrei femeiloru. Cu deosebire in tempulu mai nou vedemu, ca acésta cestiune nu preocupa numai pre invetiati, ci ea au ajunsu a fi desbatuta chiaru in parlamentele din Angli'a si Americ'a

Nu ne indoimu, ca cei mai multi din noi, séu celu pucinu cei cari suntu càsatoriti, voru fi de opiniune, ca acésta cestiune 'si au aflatu fericit'a sa deslegare de candu cu Adamu si Ev'a.

Ce felu de emancipare mai pretendu femeiele? voru intrebá unii, nu se multiumescu ele cu positiunea si respectulu de care se bucura cá socie si cá mame de familia? Nu cumva ele voiescu a scambá rochi'a cu pantalonii, bonet'a cu cilindru, si a rivalisá cu barbatii, ce suntu legitimii „stàpàni ai creatiunei?“

Pentru ce nu? li voru respunde acestor'a radicalile si essaltatele eroine si anteluptátorie ale emancipàrei femeiloru. Inaintea creatiunei femeia este egale cu barbatulu, prin urmare ea anca trebue se se bucare de tóte acele drepturi, pre cari le exercitèza barbatulu de secolu, si dela cari femeia a fostu eschisa pâna acuma intr'unu modu barbaru si nejustu, prin despotismulu seculu barbatescu!

Ei bine, dómnele si domnisiórele nóstre, replica la acést'a contrarii emancipárei femeieloru, aveti dreptate. Inse, déca d-vóstra voiti a rivalisá si a esercitá aceleasi drepturi cá-si barbati, apoi cãsetori'a devine o anomalia, iéra viéti'a familiara o neposibilitate. Déca d-vóstra voiti se intrati in functiuni de Statu, se ve faceti advocate, medice, si deputate, apoi cine va ingrigi de crescerea si educatiunea generatiuniloru vi-tórie? Nu cumva doicele si servitórele nóstre? In casulu acest'a, apoi de aci inainte barbati aru fi constrinsi, séu de a nu se mai insurá, séu déca o voru face, apoi se'si caute viitóriele loru socie in cuhnele si in camer'a servitóreloru a familieloru loru.

Acést'a este tréb'a d-vóstra a barbatiloru, li respundu cu unu tonu de superioritate si cu unu gestu de scena, acele eroine neplacabili, noi vremu se ne emancipamu cu orice pretiu, pentru cá se putemu resbuná suferintiele sclaviei nóstre.

Audiendu acestu limbagiu declamatoriu, 'ti vine a crede ca lumea s'a intorsu pe dosu, si déca lucrulu nu aru fi de o seriositate tragica, te ai pune pe risu, séu ai dice cu Dante.

„Non rage'onar di lor, ma guarda e passa!“

Déra nu, spre laud'a si onórea femeieloru fia disu, nu tóte cugeta astfeliu cá acele sorori escaltate ale loru, nu tóte pretindu o astfeliu de emancipare, ce implica in sine dissolverea si nimicirea familiei, a societatii si prin urmare si a stateloru politice. Asupra unui punctu inse suntu de acordn tóte femeiele, fia ele de ori si ce nationalitate, si acésta este: dorinti'a si aspiratiunea de a ocupá unu rangu mai onorificu si mai respectatu cá pàna acuma in societate.

Este necontestabile, cà in trecutu, si in Oriente pàna in diu'a de astadi, positiunea femeieloru au fostu plina de suferintia si de oprobriu. Ele au fostu sclave in sensu duplu. Au fostu sclave ale aceluasi tiranu, subtu acarui jugu au gemutu impreuna cu barbatulu, déra ele au fostu si sclavele barbatiloru sclavi. Femei'a deci nu a potutu a se cugetá la emanciparea sa morale si sociale, pàna candu barbatulu nu'si a versatu sangele seu in cursu de secolu, in acele ne-numerate lupte de libertate, ce le-au purtatu in contra asupritóreloru si a tiraniloru, ce credeau a esercitá numai dreptulu loru divin, tienendu popórale in sclavia si in umilire.

Libertatea fisica a popóraloru se datéza abia dela revolutiunea francesa dein an. 1789, candu se proclamara pentru prim'a óra in Europ'a „drepturile omenesci.“ Si acea opera sublima inca nu este terminata, fiendu ca vedemu-cà si astadi barbatulu cá representante alu popóraloru in care se cuprinde si femeia, se lupta inca in parlamente si pe baricade pentru libertatea sociale si morale a popóraloru. Acele femei, deci, conduse de egoismu si vanitate, care in locu se dea mana de ajutoriu barba-

tului in lupta pentru esistencia, 'i declara resbelu in familia si in societate, comitu, linu disu, o eróre politica si de buna cuviintia, facia cu sexulu barbatescu.

Se'si dumerésca deci pucinu acele femeie escen-trice impacientia loru, se'si calmeze deliriulu de emancipare, pàna ce barbati voru fi reusitu a castiga victori'a definitiva in lupt'a de libertate in contra tiraniloru si a despotiloru ce umilescu si impiléza popórale, si nu ne indoimu ca neprovocati, dein amóre, delicatetia, galanteria si ecuitate facia cu sexulu femeiescu, voru acordá tóte libertatile convenabili si femeieloru. Prob'a pentru acésta, intre multi alti barbati ce 'si au sacrificatu fortiele loru intelectuali pentru ameliorarea starei sociali a femeieloru, sunt celebrii scriitori I. Michelet si I. St. Mill, cari au scrisu istori'a suferintieloru, ce au incercatu femeiele in secolii de sclavia, si cari au votatu pentru emanciparea loru, déra nu asia precumu o intielegu acele femeie perdute, ci emanciparea sociale prin emanciparea spirituale si morale

In acelasiu sensu si condusu de aceleasi principie rationabili si logice a scrisu si dn. Iuliu Pederzani interesantele seu opu despre femeie, a careitr aducere o presentamu publiculu romanu in forma de carte, dupa-ce a fostu publicata mai antaiu in foiti'a „Semanetóru“ din Barladu. Nu vomu adauge nici unu cuventu de recomandatiune, fiindu convinsi, ca opulu se va recomandá prin sine insusi ori si cui, care iubescu lectur'a seriósa, instructiva si neobositoria, fiindu scrisu intr'unu stilu destulú de frumosu si coresu, pentru de a satisfacé chiaru cele mai pedantice pretentiuni ale criticeii.

Primirea ce o va intempiná acésta traducere la publiculu nostru, va recompensá si totuodata probá, déca traductorulu a urmatu in destulu de fidele ide-eloru si stilulu autorulu. Traductoriulu.“

Pretiuu acestei carti este 35 cri. Se afla depusu la redactiunea Trans. in câteva exempl.; se póte trage si prin librari cu acelasiu pretiu.

Incercari in literatura, de Ioanu A. Lapedatu. Brasiovu, 1874. Formatu 16-etiu, pag. 198. Acestea Incercari se desfacu in duoe parti: Versuri si 1 drama in 3 acte, alu carei subiectu este luat de in evenimentele anulu 1848. Professoriulu gimnasiale I. A. Lapedatu este unulu dein acei stipendisti ai societatei Transilvani'a, cu carii acésta se falesce cu totu dreptulu si cu atátu mai virtosu, cà ei isi facura studiele loru in tiera latine, pe la universitatile cele mai renumite si cu succesulu celu mai inbucuratoriu. Atàta credemu, este de ajunsu, pentru cá se tragemu attentione lectoriloru spre acestea producte literarie ale dlui Lapedatu.

Poesii poporale române, adunate si intocmite de Simeonu Fl. Mariauu. Tomu I. Cernauti, 1873. 8°, pag. 220. Pretiu 1 fl. 10 cr. Bunu lucru facu toti aceia, cati aduna poesii, proverbia, fabule populare; inse si pupliculu va face bine déca'i va ajuta cu zelu mai mare.